

SPIS TREŚCI

BÓG

- 16 Kogo Bóg chce ukarać, temu rozum odbiera
16 Pan Bóg nierychliwy, ale sprawiedliwy
17 Strzeż mnie Bóg od przyjaciół, z wrogami
poradzę sobie sam
18 Śmierć i żona od Boga przeznaczona
19 Święty Boże nie pomoże
19 Gość w dom, Bóg w dom
20 Sen mara – Bóg wiara
20 Jak Pan Bóg dopuści, to i z kija wypuści
21 Strzeżonego Pan Bóg strzeże
22 Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje
22 Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie
23 Jak trwoga, to do Boga
24 Panu Bogu świeczkę i diabłu ogarek
24 Bóg dał, Bóg wziął
25 Człowiek strzela, Pan Bóg kule nosi

DIABEŁ, PIEKŁO, GRZECH

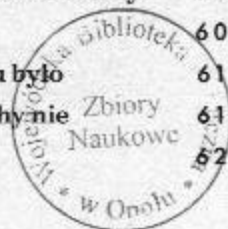
- 28 Nie taki diabeł straszny, jak go malują
28 Ciekawość pierwszy stopień do piekła
29 Dobrymi chęciami piekło wybrukowane
29 Modli się pod figurą, a diabeł ma za skórą
30 Gdzie diabeł nie może, tam babę pośle
31 Wzięli diabli krowę, niech wezmą i cielę
31 Złego diabli nie wezmą
32 Co nagle, to po diable
32 Kto daje i odbiera, ten się w piekle poniewiera
33 Nie budź licha, kiedy śpi
34 Jak się człowiek śpieszy, to się diabeł cieszy
35 W starym piecu diabeł pali
36 Wstał do piekła, po drodze mu było
36 Rada by dusza do raju, ale grzechy nie
puszczają
37 Kto śpi, nie grzeszy

ŻYCIE I ŚMIERĆ

- 40 Starość nie radość
40 Dziś się żyje, jutro gnije
42 Człowiek raz się rodzi i raz umiera
42 Używaj świata, póki służą lata
43 Póty dzban wodę nosi, póki się ucho nie
urwie
43 Jeszcze się taki nie narodził,
co by wszystkim dogodził
46 Dłużej klasztoru niż przeora
46 Król umarł, niech żyje król
47 Przyszła kryśka na Matyska
48 Wszystko ma swój koniec
48 W domu powieszzonego nie mówi się
o sznurku
49 Kto mieczem wojuje, od miecza ginie
49 Miłe złego początki, lecz koniec żaloszny

DOBRE, ŹŁE, SPRAWIEDLIWIE

- 52 Wszystko dobre, co się dobrze kończy
52 Nigdy nie jest tak źle, żeby nie mogło być
gorzej
53 Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej
54 Wszędzie dobrze, gdzie nas nie ma
54 Na frasunek dobry trunek
55 Lepszy rydz niż nic
55 Lepsze jest wrogiem dobrego
56 Nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło
58 Nikt nie jest sędzią we własnej sprawie
58 Dobremu wszędzie dobrze
60 Kto pierwszy, ten lepszy
61 Wart pałac Paca, a Pac pałaca
61 Wedle stawu grobla
62 Dobrego i karczma nie zepsuje, złego
i kościół nie naprawi

- 62 Nieszczęścia chodzą parami
 63 Oliwa sprawiedliwa na wierzch wypływa
 63 Nie czyń drugiemu, co tobie niemiło

KOBIETA, MĘŻCZYZNA, DZIECKO

- 66 Nie miała baba kłopotu, kupiła sobie prosię
 66 Dobra żona – męża korona
 67 Baba z wozu, koniom lżej
 68 Kobieta zmienną jest
 68 Kobiety nie bij nawet kwiatem
 69 Baba swoje, chłop swoje
 70 Chłop mowny a kot łowny z głodu nie zemrą
 70 Każda potwora znajdzie swego amatora
 71 Dzieci i ryby głosu nie mają
 72 Małe dzieci – mały kłopot, duże dzieci –
 duży kłopot
 73 Bieda z dziećmi, bieda i bez dzieci

CIAŁO I JEGO GŁÓD

- 76 Głód – najlepszy kucharz
 76 Kto zjada ostatki, ten piękny i gładki
 77 Nie samym chlebem człowiek żyje
 78 Jak cię widzą, tak cię piszą
 78 Cierp ciało, kiedy ci się chciało
 79 Bliższa ciału koszula
 79 W zdrowym ciele zdrowy duch
 80 Syty głodnego nie zrozumie
 80 Pieczone gołąbki nie lecą same do gąbki
 82 Głodnemu chleb na myśli
 82 Chłodno, głodno i do domu daleko
 83 Apetyt rośnie w miarę jedzenia
 83 Chciwego nie nasycisz

CZŁOWIEK JAKO JEGO CZĘŚĆ

- 86 Oko za oko, ząb za ząb
 87 Nie wie lewica, co czyni prawica
 88 Jednym uchem wleciało, drugim wyleciało
 88 Nie wsadzaj nosa do cudzego prosa

- 89 Nie nos dla tabakiery, lecz tabakiera dla nosa
 89 Gdyby ciocia miała wąsy, toby był wujaszek
 90 Strach ma wielkie oczy
 90 Ściany mają uszy
 91 Biednemu zawsze wiatr w oczy
 92 Paluszek i główka to szkolna wymówka
 92 Nie kładź palca między drzwiami
 93 Daj mu palec, a on całą rękę chwytą
 93 Ręka rękę myje
 94 Wśród ślepych jednooki królem
 94 Pańskie oko konia tuczy
 95 Za wysokie progi na moje nogi
 96 Głową muru nie przebijesz
 96 Co w głowie, to na języku
 97 Koniec języka za przewodnika
 97 Co z oczu, to i z myśli

ROZUM, WOLA I PRAWDA

- 100 Myślę, więc jestem
 100 Chcieć to móc
 101 Potrzeba jest matką wynalazków
 101 Dla chcącego nic trudnego
 102 Co dwie głowy, to nie jedna
 103 Błądzić jest rzeczą ludzką
 104 Długie włosy, krótki rozum
 104 Zjesz beczkę soli, nim poznasz do woli
 105 Prawda w oczy kole
 105 Kłamstwo ma krótkie nogi
 106 Kto pyta, nie błądzi
 106 Kto nie ma w głowie, ten ma w nogach
 108 Wszystko można, byle z ostrożnością
 108 Od wódki rozum krótki
 109 Jak nie potrafisz, nie pchaj się na afisz
 109 Dlatego dzwon głośny, że wewnątrz próżny

MĄDRY I GŁUPI

- 112 Nauka nie idzie w las
 112 Czym skorupka za młodu nasiąknie, tym
 na starość trąci

113 Czego Jaś się nie nauczy, tego Jan nie będzie umiał

114 Poznać głupiego po śmiechu jego

115 Przemówił dziad do obrazu

116 Mowa jest srebrem, a milczenie złotem

116 Ucz się, ucz, a garb ci sam urośnie

117 Słyszał, że dzwonią, ale nie wie, w którym kościele

119 Uczył Marcin Marcina

120 Bez ciekawości nie ma mądrości

120 Lepiej z mądrym zgubić, niż z głupim znaleźć

121 Mądry głupiemu ustępuje

121 Nadzieja jest matką głupich

122 Nikt nie jest prorokiem we własnym kraju

122 Bodajbyś cudze dzieci uczył!

124 Głupich nie sieją, sami się rodzą

124 Każdy głupi ma swój rozum

125 Głupi ma zawsze szczęście

125 Mądrej głowie dość dwie słowie

PRACA I SŁUŻBA

128 Gdzie kucharek sześć, tam nie ma co jeść

128 Szewc bez butów chodzi

130 Żadna praca nie hańbi

130 Bez pracy nie ma kołaczy

131 Jaka praca, taka płaca

131 Módl się i pracuj

132 Każdy orze, jak może

134 Kto nie pracuje, ten nie je

134 Każdy sobie rzepkę skrobie

136 Ten się nie myli, kto nic nie robi

136 Kazał pan, musiał sam

137 Pan każe, sługa musi

137 Służba nie drużba

138 Nie święci garnki lepią

138 Tak krawiec kraje, jak materii staje

140 Każdy jest kowalem swojego losu

140 Kujmy żelazo, póki gorące

141 Trudno dwóm panom służyć

141 Murzyn zrobił swoje, murzyn może odejść

UPŁYW CZASU

144 Czas to pieniądź

144 Szkoda czasu i atlasu

147 Koniec wieńczy dzieło

148 Komu w drogę, temu czas

148 Czekaj tatka latka

149 Kto późno przychodzi, ten sam sobie szkodzi

149 Lepiej późno niż wcale

150 Śpiesz się powoli

150 Zrób dziś, co masz zrobić jutro

152 Nie chwal dnia przed zachodem słońca

152 Stara miłość nie rdzewieje

153 Szczęśliwi czasu nie liczą

153 Czas najlepszy lekarz

CZAS I LOS

156 Co się stało, to się nie odstanie

156 Co się odwlecze, to nie uciecze

157 Historia lubi się powtarzać

158 Co było, a nie jest, nie pisze się w rejestr

158 Co komu pisane, to go nie minie

159 Co ma wisieć, nie utonie

160 Fortuna kołem się toczy

160 Nie czas żałować róż, gdy płoną lasy

161 Po nas choćby potop

162 Dziwnie się plecie na tym bożym świecie

162 Co rok, to prorok

163 Ten się śmieje, kto się śmieje ostatni

BOGATY I BIEDNY

166 Co za dużo, to niezdrowo

166 Zanim tłusty schudnie, chudy umrze

168 Oszczędnością i pracą ludzie się bogacą

168 Śmiałym szczęście sprzyja

- 169 Bogatemu diabeł dzieci kołysze
 170 Poznać pana po cholewach
 170 Co wolno wojewodzie, to nie tobie
 171 Prawdziwych przyjaciół poznaje się
 w biedzie
 171 Zamienił stryjek siekierkę na kijek
 172 Pieniądze szczęścia nie dają
 172 Szlachcie na zagrodzie równy wojewodzie
 174 Zastaw się, a postaw się
 174 Czym chata bogata, tym rada
 175 Choć goło, ale wesoło
 175 Choć ubogo, ale chędogo

CNOTY, WADY I UCZUCIA

- 178 Prawdziwa cnota krytyk się nie boi
 178 Nie suknia zdobi człowieka
 179 Człowiek – to brzmi dumnie
 180 Kochajmy się jak bracia, liczymy się
 jak Żydzi
 181 Wiódł ślepy kulawego
 181 Dla towarzystwa Cygan dał się powiesić
 184 Kto się lubi, ten się czubi
 184 Na upór nie ma lekarstwa
 186 Kto nie ma szczęścia w kartach,
 ma szczęście w miłości
 186 Serce nie służy
 187 Zemsta jest rozkoszą bogów
 188 Wiara góry przenosi
 188 Moja chata z kraja
 189 Kto milczy, ten się zgadza
 190 Złość piękności szkodzi
 190 Kto drogi prostuje, w domu nie nocuje
 191 Nie to ładne, co ładne, ale co się komu podoba
 191 Chytry dwa razy traci

POLSKA I INNI

- 194 Nie przysłał góra do Mahometa, przyszedł
 Mahomet do góry
 194 I w Paryżu nie zrobią z owsa ryżu

- 195 Cudze chwalicie, swego nie znacie, sami nie
 wiecie, co posiadacie
 196 Być w Rzymie i papieża nie widzieć
 196 Złapał Kozak Tatarzyna, a Tatarzyn za łeb
 trzyma
 198 Wszystkie drogi prowadzą do Rzymu
 198 Paryż wart jest mszy
 200 Gość nie w porę gorszy Tatarzyna
 200 Cudze zawsze lepsze
 201 Gdzie Rzym, gdzie Krym
 202 Co kraj, to obyczaj
 202 Mądry Polak po szkodzie
 203 Nie od razu Kraków zbudowano
 203 Jeden od Sasa, drugi od lasa

PRZYRODA

- 206 Nie można wejść dwa razy do tej
 samej rzeki
 206 Nic w przyrodzie nie ginie
 208 Trafiała kosa na kamień
 208 Barbara po lodzie, Boże Narodzenie
 po wodzie
 209 Idzie luty, podkuj buty
 209 Kwiecień plecień, bo przeplata trochę zimy,
 trochę lata
 210 Niedaleko pada jabłko od jabłoni
 211 Im dalej w las, tym więcej drzew
 212 Kropla draży skałę
 212 Włazł na gruszkę, rwał pietruszkę
 214 Cicha woda brzegi rwie
 214 Nie ma róży bez kolców
 215 Parasol noś i przy pogodzie
 216 Nim słońce wszędzie, rosa oczy wyje
 216 Kto sieje wiatr, zbiera burzę
 217 Z dużej chmury mały deszcz
 217 Nie było nas, był las, nie będzie nas,
 będzie las

BRACIA MNIEJSI, BLIŹSI

- 2 2 0 Koń ma cztery nogi i też się potknie
2 2 0 Darowanemu koniowi nie zagląda się
w zęby
2 2 2 Koń ma duży łeb, niech się martwi
2 2 2 Jak spaść, to z wysokiego konia
2 2 3 Słowo się rzekło – kobyłka u płota
2 2 3 Tylko krowa nie zmienia poglądów
2 2 4 Pierwsze koty za płoty
2 2 5 Psy szczekają, karawana idzie dalej
2 2 6 Pokorne ciele dwie matki ssie
2 2 6 Zapomniał wół, jak cielęciem był
2 2 7 Na pochyłe drzewo wszystkie kozy skaczą
2 2 7 Przyjdzie koza do woza
2 2 8 Nie dla psa kielbasa
2 2 8 Dobra psu i mucha
2 3 0 Żeby kózka nie skakała, toby nóżki nie
złamała
2 3 0 W nocy wszystkie koty są czarne
2 3 1 Kto chce psa uderzyć, ten kij zawsze znajdzie
2 3 1 Raz kozie śmierć
2 3 2 Myszy tańczą, gdy kota nie czują
2 3 2 Góra urodziła mysz
2 2 3 Konia kuja, żaba nogę podstawia
2 2 3 Psie głosy nie idą pod niebiosy

BRACIA MNIEJSI, DALSI

- 2 3 6 Indyk myślał o niedzieli, a w sobotę łeb mu ścięli
2 3 6 Każdy dudek ma swój czubek
2 3 8 Słowo wyleci wróblem, a powróci wołem
2 3 8 Starego wróbla nie złapiesz na plewy
2 3 9 Lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu
2 4 0 Jajko mądrzejsze od kury
2 4 0 Daj kurze grzędę, a ona: „wyżej siedę”
2 4 2 Trafiło się ślepej kurze ziarno
2 4 2 Kruk krukowi oka nie wykole
2 4 3 Zły to ptak, co swoje gniazdo kala
2 4 3 Kto chwyta dwie sroki za ogon, żadnej nie
złapie

- 2 4 4 Jedna jaskółka nie czyni wiosny
2 4 4 Powiedziały jaskółki, że niedobre są spółki
2 4 5 Kiedy wejdiesz między wrony, musisz
krakać jak i one

KUZYNI

- 2 4 8 Każda liszka swój ogonek chwali
2 4 8 Każdy ma swojego mola, co go gryzie
2 4 9 Nie dziel skóry na niedźwiedziu
2 5 0 Nie wywołuj wilka z lasu
2 5 2 I wilk syty, i owca cała
2 5 2 Nosił wilk razy kilka, ponieśli i wilka
2 5 3 Skórka za wyprawkę
2 5 3 Ciągnie wilka do lasu
2 5 4 O wilku mowa, a wilk tu
2 5 4 Na bezrybiu i rak ryba
2 5 5 Ryba psuje się od głowy

MIĘDZY LUDŹMI

- 2 5 8 Są ludzie i ludziska
2 5 8 Jak się zwał, tak się zwał, byleby się dobrze
miał
2 5 9 Jeden za wszystkich, wszyscy za jednego
2 6 0 Kto w ciebie kamieniem, ty w niego chlebem
2 6 1 Jak ty komu, tak on tobie
2 6 1 Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzą
2 6 2 Człowiek człowiekowi wilkiem
2 6 2 Dwa razy daje, kto szybko daje
2 6 3 Sam nie zje i drugiemu nie da
2 6 4 Góra z górą się nie zejdzie, ale człowiek
z człowiekiem zawsze
2 6 4 Kto z kim przestaje, takim się staje
2 6 5 Zwycięstwo ma wielu ojców
2 6 6 Wolność, Tomku, w swoim domku
2 6 7 Wiedzą sąsiedzi, jak kto siedzi
2 6 7 Przyganiał kocioł garnkowi
2 6 8 Więcej poufałości niż znajomości
2 6 8 Trafił swój na swego
2 6 9 Kto pod kim dolki kopie, ten sam w nie wpada

- 270 Kto smaruje, ten jedzie
 270 Na układy nie ma rady
 271 Siła złego na jednego
 271 Nieobecni nie mają racji

REGUŁY

- 274 Tonący brzytwy się chwyta
 274 Od przybytku głowa nie boli
 275 Zgoda buduje, niezgoda rujnuje
 276 Punkt widzenia zależy od punktu siedzenia
 276 Wypadki chodzą po ludziach
 277 Wyjątek potwierdza regułę
 277 Zły tanecznicy przeszkadza rąbek
 u spódnicy
 278 Kradzione nie tuczy
 278 Na złodzieju czapka gore
 279 Okazja czyni złodzieja
 280 Gdzie drwa rąbią, tam wióry lecą
 280 Gdzie cienko, tam się rwie
 282 Nie ma karesu bez interesu
 282 Nie wszystko złoto, co się świeci
 283 Kto nie ryzykuje, w kozie nie siedzi
 283 Kto się na gorącym sparzył, ten na zimne
 dmucha
 284 Gdzie dwóch się bije, tam trzeci korzysta
 284 Z piasku biega nie ukręci
 285 Każdy kij ma dwa końce
 286 Ziarnko do ziarnka, a zbierze się miarka
 286 Do trzech razy sztuka
 287 Nie ma dymu bez ognia
 287 Od rzemyczka do koniczka

OBYCZAJE

- 290 Przyzwyczajenie jest drugą naturą
 człowieka
 290 Nie śmieję się, dziadku, z cudzego upadku
 291 Dobry zwyczaj nie pożyczaj
 291 Muzyka łagodzi obyczaje
 292 Są gusta i guściki

- 292 Dobry żart tyńfa wart
 293 Mała strata, krótki żal
 293 Jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz
 294 Uderz w stół, nożyce się odezwą
 294 Z próżnego i Salomon nie należy
 295 Siedź w kącie – znajdą cię
 295 Habit nie czyni mnicha
 296 Kupić nie kupić, potargować można
 296 Słowa ulatują, pismo pozostaje
 297 Jaki pan, taki kram
 297 Nie mów hop, póki nie przeskoczysz

SŁOWNIK

- 300 Ambicja
 300 Bieda
 300 Bogactwo
 300 Chciwość
 300 Cierpienie
 300 Duma
 301 Głupota
 301 Hojność
 301 Kobieta
 301 Mężczyzna
 301 Miłość
 301 Optymizm
 302 Pesymizm
 302 Szczęście
 302 Wstyd